

Ks. Dariusz Gącik, Wikariusz Generalny, Kielce
Referat wygłoszony podczas Konferencji Rejonowych
12-14 listopada 2019 r.

PODSTAWY PRAWNE DOTYCZĄCE POSTĘPOWANIA WOBEC OSKARŻEŃ DUCHOWNYCH O CZYNY PRZECIWKO SZÓSTEMU PRZYKAZANIU DEKALOGU Z OSOBĄ NIEPEŁNOLETNIĄ PONIŻEJ OSIEMNASTEGO ROKU ŻYCIA.

Wykonując polecenie Ojca Świętego Franciszka, zawarte w liście apostoelskim motu proprio *Vos estis lux mundi* z dnia 7 maja 2019 r., Konferencja Episkopatu Polski w dniu 8 października 2019 r. dokonała zmiany Wytycznych dotyczących wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia.

W związku z tymi zmianami, pragnę przedstawić w sposób syntetyczny normy prawne zawarte w znowelizowanych Wytycznych w trzech zakresach:

- 1/ Kategorie przestępstw według prawa kanonicznego i polskiego;
- 2/ Procedura dotycząca przyjęcia zgłoszenia i dochodzenie wstępne;
- 3/ Relacje biskupa diecezjalnego do duchownego oskarżonego o nadużycia seksualne.

1. Przestępstwa nadużyć seksualnych w prawie kanonicznym i w prawie polskim

1.1. Przestępstwa zastrzeżone Kongregacji Nauki Wiary:

1.1.1. Przestępstwo przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu, popełnione przez duchownego z niepełnoletnim poniżej osiemnastego roku życia (z niepełnoletnim zrównana jest osoba, która trwale jest niezdolna posługiwać się rozumem);

1.1.2. Nabywanie albo przechowywanie, lub upowszechnianie w celach satysfakcji seksualnej obrazów pornograficznych, przedstawiających małoletnich poniżej czternastego roku życia, przez duchownego – w jakikolwiek sposób i za pomocą jakiegokolwiek urządzenia (Motu Proprio „*Sacramentorum sanctitatis tutela*” z 21 maja 2010 r., art. 6 § 1).

1.2. Przestępstw wymienione w Liście apostołskim motu proprio Vos estis lux mudni z dnia 7 maja 2019 r.:

1.2.1. Wykorzystanie seksualne małoletnich przez niemającego święceń członka instytutu życia konsekrowanego czy stowarzyszenia życia apostołskiego lub przez duchownego, który należy do innej niż wymienione jednostki kościelnej;

1.2.2. Zmuszanie kogoś, przez osobę duchowną lub zakonną, przy zastosowaniu przemocy lub groźby czy też nadużycia władzy, do dokonywania lub poddawania się czynnościom seksualnym;

1.2.3. Wytwarzaniu, prezentowaniu, przechowywaniu lub rozpowszechnianiu przez osoby duchowne lub zakonne pornografii dziecięcej;

1.2.4. Rekrutowaniu lub nakłanianiu osoby małoletniej czy bezradnej, przez osobę duchowną lub zakonną, do udziału w prezentacjach pornograficznych.

1.3. Przestępstwa według prawa polskiego:

1.3.1. Obcowanie seksualne z osobą małoletnią poniżej lat piętnastu (art. 200 § 1 kk), udostępnianie treści pornograficznych małoletniemu poniżej lat piętnastu (art. 200 § 3-5 kk), zgwałcenie osoby poniżej lat piętnastu (art. 197 § 3 ust. 2 kk), wykorzystanie seksualne osoby upośledzonej umyślowo (art. 198 kk), wytwarzanie, rozpowszechnianie i posiadanie treści pornograficznych z udziałem małoletniego poniżej lat piętnastu (art. 202 § 3-4c kk), nawiązywanie przy pomocy sieci teleinformatycznych kontaktu z małoletnim poniżej lat piętnastu w celu wykorzystania seksualnego (art. 200a kk), a także nadużycie stosunku zależności lub zaufania wobec małoletniego albo w zamian za udzielenie lub obietnicę korzyści majątkowej lub osobistej wobec małoletniego w celu wykorzystania seksualnego (art. 199 kk).

1.4. Przedawnienie

1.4.1. Przestępstwa popełnione według prawa kanonicznego ulegają przedawnieniu po upływie dwudziestu lat od dnia, w którym niepełnoletni ukończył osiemnasty rok życia. Kongregacja Nauki Wiary ma natomiast prawo do uchylenia przedawnienia w indywidualnych przypadkach.

1.4.2. Przestępstwa popełnione według prawa polskiego ulegają przedawnieniu nie wcześniej niż po ukończeniu przez ofiarę 30 roku życia. Decyzję o przedawnieniu podejmuje prokuratura (Wytyczne - wprowadzenie)

2. Przyjęcie zgłoszenia i dochodzenie wstępne

2.1. Przyjęcie zgłoszenia

Odpowiedzialnym za przyjmowanie zgłoszeń o wykorzystaniu seksualnym małoletnich przez duchownego i nie mających święceń członków instytutów życia konsekrowanego jest delegat ds. ochrony dzieci i młodzieży ustanowiony w diecezji.

Po przyjęciu zgłoszenia dotyczącego podejrzenia popełnienia przestępstwa, delegat ma obowiązek zawiadomić o tym fakcie biskupa diecezjalnego. W przypadku nadużycia władzy przez biskupa diecezjalnego polegającego na działaniach lub zaniechaniach mających na celu zakłócanie lub uniknięcie dochodzeń świeckich lub kanonicznych, administracyjnych lub karnych, przeciwko duchownemu ma obowiązek zawiadomić metropolitę lub Stolicę Apostolską, wprost lub za pośrednictwem nuncjusza papieskiego. (Wytyczne, art. 2)

2.2. Zawiadomienie organów ścigania

W odniesieniu do zawiadomienia organów ścigania o możliwości popełnienia przestępstwa obowiązuje ogólna norma Kodeksu Karnego, która stanowi, że każdy, kto ma wiarygodną informację o możliwości popełnienia przestępstwa lub jego dokonaniu ma obowiązek zawiadomić o tym fakcie organy ścigania. Niewypełnienie takiego obowiązku jest zagrożone karą pozbawienia wolności do lat trzech. (art. 240 kk)

W odniesieniu do zgłoszenia do organów ścigania mogą zatem zaistnieć trzy przypadki:

- 1/ Ofiara przestępstwa osobiście zawiadamia organy ścigania;
- 2/Organy ścigania uzyskały wiedzę o możliwości popełnienia przestępstwa z innych źródeł i prowadzą sprawę z urzędu.
- 3/ Biskup Diecezjalny za pośrednictwem swego pełnomocnika zawiadamia właściwy organ powołany do ścigania przestępstw. To zawiadomienie jest obowiązkowe jeśli dotyczy możliwości popełnienia czynu zabronionego według prawa polskiego, można je uznać za wiarygodne, organy ścigania nie mają wiedzy o możliwości popełnienia przestępstwa ani od ofiary, ani z innych źródeł.(Wytyczne - procedura postępowania art. 1, art. 5)

2.3. Dochodzenie wstępne

Biskup diecezjalny, ilekroć otrzyma przynajmniej prawdopodobną wiadomość o przestępstwie molestowania seksualnego małoletnich przez duchownych ma obowiązek przeprowadzić dochodzenie wstępne. Przeprowadzenie tego dochodzenia biskup diecezjalny powinien powierzyć odpowiedniemu kapłanowi lub powołanej komisji. Czynności dochodzenia wstępnego powinny obejmować: przyjęcie zgłoszenia oraz procedurę związaną z badaniem faktów, zbieraniem dowodów i gromadzeniem dokumentacji. Najważniejszą czynnością dochodzenia wstępnego jest zebranie dokumentacji w postaci, np. listów, maili, nagrań, oraz przesłuchania: osoby oskarżającej, świadków i duchownego. Wydaje się, że przesłuchanie podejrzanego duchownego powinno być zasadniczo dokonane po zebraniu materiału pozwalającego na wyrobienie sobie zdania na temat wiarygodności doniesienia o przestępstwie. Po zakończeniu dochodzenia wstępnego, całą dokumentację wraz z opinią biskupa diecezjalnego, przekazuje się do Kongregacji Nauki Wiary, która podejmuje decyzję o dalszym postępowaniu (Wytyczne, art. 1-19, Wytyczne - procedura postępowania, art. 6, art. 7)

W odniesieniu do dochodzenia wstępnego należy zwrócić także uwagę na trzy szczególne sprawy, które są zawarte w Wytycznych KEP:

1/ Wszelka dokumentacja wstępnego dochodzenia kanonicznego z zasady jest przeznaczona jedynie do wewnętrznego użytku Kościoła. Biskup diecezjalny winien jednak rozważyć, czy dokumentacja ta stanowi podstawę do złożenia odrębnego doniesienia do właściwych organów państwowych, zgodnie z prawem polskim (Wytyczne, art. 16)

2/ Wstępne dochodzenie kanoniczne jednoznacznie odróżnia się od postępowania prowadzonego według prawa polskiego. W przypadku gdy toczy się postępowanie prowadzone przez organy państwowe, wstępne dochodzenie kanoniczne winno być prowadzone w zakresie, w jakim to będzie możliwe z uwagi na ograniczenia prawne, wynikające z postępowania organów państwowych. Biskup diecezjalny ma obowiązek zapoznania się z rozstrzygnięciami organów państwowych i uwzględnić je w swoich decyzjach (Wytyczne, art. 13)

3/ W przypadku zatrzymania lub podjęcia przez sąd decyzji o zastosowaniu wobec duchownego tymczasowego aresztowania lub innego środka zapobiegawczego, w związku z postawieniem zarzutu biskup diecezjalny

powinien powiadomić o tym fakcie Sekretarza Generalnego Konferencji Episkopatu Polski (Wytyczne - procedura postępowania, art. 9)

3. Relacje biskupa diecezjalnego do duchownego oskarżonego o popełnienie przestępstwa przeciwko szóstemu przekazaniu Dekalogu z osobą małoletnią poniżej 18 roku życia.

3.1. Ogólne kryteria dotyczące zjawiska nadużyć seksualnych wobec dzieci i młodzieży dokonanych przez duchownych

3.1.1. Nadużycia seksualne Kościoł uznaje za ciężkie grzechy, domagające się jednoznacznych reakcji także o charakterze dyscyplinarnym wobec osób, którym udowodniono popełnienie takich czynów, podjęcia uzdrawiającego dzieła pokuty, zarówno przez sprawcę, jak i całą wspólnotę Kościoła, naprawienia wyrządzonych krzywd wobec ofiary i wspólnoty oraz dołożenia wszelkich starań, aby podobne sytuacje nie miały miejsca w przyszłości;

3.1.2. Oskarżenia duchownych mogą również otwierać łatwe pole do nadużyć, z uwagi na wyjątkowe trudności, zarówno w dowodzeniu winy, jak i w wykazaniu niewinności. Kontekstem koniecznym do uwzględnienia w tych sprawach jest ponadto łatwość medialnego wykorzystywania takich faktów, niezależnie od ich udowodnienia lub nie, do podważania autorytetu Kościoła;

3.1.3. Nie należy ukrywać lub tuszować faktów nadużyć seksualnych dokonanych przez duchownych. Chodzi tu bowiem o czyn zakazany w porządku moralnym, naruszający nadto porządek dyscyplinarny Kościoła, a także stanowiący przestępstwo w prawie polskim. (Wytyczne, wstęp)

3.2. Środki zapobiegawcze zastosowane przez biskupa diecezjalnego wobec duchownego

Mogą zaistnieć trzy sytuacje:

3.2.1. Fakty dotyczyłyby bieżących wydarzeń i wydawały się prawdopodobne. W takim przypadku, biskup diecezjalny ma prawo nakazać to, co znajduje się w kan. 1722. Przypomnijmy brzmienie tej normy prawnej: Celem uniknięcia zgorszenia, ochrony wolności świadków i gwarancji wymiaru sprawiedliwości, ordynariusz, po wysłuchaniu rzecznika sprawiedliwości

i wezwawszy samego oskarżonego, może, w jakimkolwiek stadium procesu, oddalić oskarżonego od świętej posługi lub jakiegoś urzędu i zadania kościelnego, oraz nakazać lub zakazać pobytu w jakimś miejscu lub terytorium, a nawet zabronić publicznego uczestnictwa w Najświętszej Eucharystii; wszystko to, po ustaniu przyczyny, należy odwołać, ma to też swój kres, na mocy samego prawa, z ustaniem procesu karnego (kan. 1722).

3.2.2. Fakty dotyczyłyby niedalekiej przeszłości i wydawałyby się prawdopodobne, lecz obecnie nie ma bezpośredniego zagrożenia. W takim przypadku, biskup diecezjalny rozstrzyga czy zastosować wobec duchownego środki zapobiegawcze, czy odsunąć go od pracy z dziećmi i młodzieżą do czasu wyjaśnienia sprawy.

3.2.3. Fakty miały miejsce wiele lat temu. W takim przypadku, powyższe zasady winny być stosowane z zachowaniem odpowiedniej słuszności. (Wytyczne art. 7)

Dopełnieniem powyższych przepisów jest norma prawna zawarta w art 2 Aneksu do Wytycznych - procedura postępowania. Brzmi ona następująco:

Czynności i działania podejmowane przez przełożonego kościelnego wobec podejrzanego duchownego mogą obejmować:

- a) odsunięcie od obowiązków wynikających z powierzonych urzędów, posług lub zadań celem uniemożliwienia ewentualnej kontynuacji przestępstwa;
- b) zapewnienie odpowiedniej opieki psychologiczno-terapeutycznej;
- c) wskazanie miejsca przebywania i zapewnienie niezbędnych środków materialnych do życia (Wytyczne - procedura postępowania, art 2)

3.3. Domniemanie niewinności

3.3.1. Oskarżony duchowny aż do momentu udowodnienia mu winy korzysta z domniemanie niewinności. W żadnym wypadku nie może być pozbawiony prawa do obrony.

3.3.2. Należy mu również ułatwić uzyskanie pomocy psychologicznej i prawnej. Gdyby podejrzenia nie zostały potwierdzone, powinno się uczynić wszystko, aby zostało przywrócone jego dobre imię, które ucierpiało na skutek bezpodstawnego oskarżenia (Wytyczne art. 9)

3.3.3. Po zakończeniu wstępnego dochodzenia kanonicznego, w którego wyniku nie stwierdzono wiarygodności zgłoszenia biskup diecezjalny,

zobowiązany jest przywrócić niesłusznie podejrzanego duchownego w obowiązkach i czynnościach, w których został zawieszony i uczynić wszystko, aby przywrócić mu utracone dobre imię (Wytyczne - procedura postępowania, art 8).